

**Opțiuni de redare a numelor proprii în traduceri biblice.
Studiu de caz: numele fiicelor lui Iov (Iov 42: 14)**

Adina CHIRILĂ

Universitatea de Vest, Timișoara

În general, antroponimele biblice pot fi împărțite în două categorii în funcție de circumstanțele în care sînt create sau în care apar. Sînt, pe de o parte, antroponime pe care le putem numi *pasive*, nume ale căror sensuri etimologice nu au jucat un rol esențial în alegerea acestora ori, fiind perpetuate prin tradiția familiei, nu mai poartă încărcătura semantică (vezi *infra*) a primei atestări (de pildă, profetul Ioan ar fi trebuit să se numească *Zaharia* < gr. Ζαχαρίας, ου, ό < ebr. „whom Jehovah remembered”¹, ca tatăl său).

Pe de altă parte, sînt numele *dinamice*, alese ori construite de părinți pentru a marca circumstanțele nașterii unui copil – fie personale, fie, mai rar, sociale, istorice – sau pentru a exprima mulțumirea și/sau speranțele acestora legate de destinul copilului lor². Este cazul mai multor nume din primele cărți ale *Bibliei*, precum *Ben-Oni* (cf. gr. Υἱός ὀδύνης μου < ebr. „son of my sorrow”³) – nume dat fiului ei de către Rahela, pe patul morții / *Beniamin* (< gr. Βενιαμίν < ebr. „son of the right hand, i. e. of good fortune”⁴) – nume dat aceluiași copil de către tatăl său, mai târziu⁵. Se înscriu în această categorie și apelativele primite prin poruncă divină (uneori în locul numelui de la naștere), care au conținut profetic (vezi *Gen. 17: 5*: „Și nu te vei mai numi Avram, ci Avraam va fi numele tău, căci am să te fac tată a mulțime de popoare.”⁶). Numele de acest tip contribuie la conturarea și transmiterea

¹ THAYER, s.v.

² L. Ryken et al., *Dictionary of Biblical Imagery* (electronic ed.), Downers Grove, IL: InterVarsity Press, s.v. *Names*. Vezi și Michel Ballard, *Numele proprii în traducere*. Coordonare traducere: Georgiana Lungu-Badea, Timișoara, EUV, 2011, p. 282-285.

³ STRONG, s.v. 1126.

⁴ THAYER, s.v., 1000; cf. Alexandru Gafton, *Numele în Biblie*, în AUI, seria III. Lingvistică, t. LI (2005), p. 170, vezi aici și nota 15.

⁵ *Gen. 35: 18*: „Iar cînd Rahila își dădea sufletul, căci a murit, a pus copilului numele Ben-Oni, adică fiul durerii mele, iar tatăl lui l-a numit Veniamin” (B 1997).

⁶ Vezi și Moses Rosen, *Eseuri biblice*, București, Hasefer, 1992, p. 97: „La început, numele său era Av-ram, «Părintele înalt», ceea ce vroia (sic) să însemne conducătorul ce se situează pe înălțimi, izolat de mase. Faptele lui îl fac însă să fie numit Avraham, adică, așa cum ne explică textul biblic, «Av-Hamon-Goim» (Genesis 17,5), «Părintele mulțimii opoarelor». Nu numai unui singur grup național, nu numai unei singure seminții, unui singur popor i-a aparținut, ci tuturor, fără deosebire, căci concepția lui de viață îmbrățișa întreaga omenire cu aceeași dragoste și cu aceeași grijă părintească”.

unui mesaj al textului, constituindu-se, din acest punct de vedere, în element activ al scriiturii.

Cu puține excepții (*Beniamin*, bunăoară, nu este explicat în *Gen.* 35: 18), numele dinamice sînt însoțite în textul grecesc de cîte o notă etimologică ce le justifică apariția și a cărei utilitate în înțelegerea profundă a textului biblic se vede mai ales în contextul receptării *Sfintei Scripturi* prin traduceri. Ne referim atît la cele primare, în greacă, pentru *Tora*, *Vechiul Testament*, și în latină, precum și la cele de mai tîrziu, în limbile vernaculare. Transpunînd *Tora* și celelalte cărți ale *Vechiului Testament* în greacă și apoi întregul text biblic în latină ș.c.l., traducătorii au transliterat, de regulă, antroponimele, nu le-au tradus; astfel, singura legătură a cititorului, necunoscător al limbii originalului, cu sensul etimologic al numelui unui personaj rămîne parafraza ce însoțește, ca metatext, creația onomastică.

În măsura în care un nume propriu are la bază un nume comun cu un anume sens, considerăm că numele propriu are o funcție informativă intrinsecă⁷; relevanța acesteia în cîmpul relațiilor dintre (1) cel care numește – (2) nume – (3) individul desemnat – (4) observatorul/utilizatorul extern este însă variabilă. Ea poate fi majoră în culturi ca cea semitică, cea amerindiană ori cea mongolică⁸, dar minimă sau nulă în altele ori în societatea contemporană⁹.

Există și situații în care traducătorul nu păstrează în textul pe care îl recrează numele propriu din textul original, ci optează pentru traducerea lui. Rezultatul concret al acestui demers, pe lîngă faptul că este un nou indice convențional al unui individ desemnat și recunoscut anterior printr-un alt indice¹⁰, devine un indicator al individualității intelectuale și afective a traducătorului.

---

⁷ Cf. R.L. Trask, *Language and Linguistics. The Key Concepts*, Routledge, 2007, p. 245: „**Proper names** may also refer and, indeed, they hardly do anything else; *Abraham Lincoln*, the *Golden Gate Bridge*, *Spain* – these really have no intrinsic meaning at all, and they merely point to particular entities”.

⁸ Vezi, pentru caracterul numelor proprii în societatea mongolică, Caroline Humphrey, *On Being Named and Not Named: Authority, Persons, and Their Names in Mongolia*, în *The Anthropology of Names and Naming*. Edited by Gabriele vom Bruck, Barbara Bodenhorn, Cambridge University Press, 2006, p. 161 *seqq.*

⁹ Cf. Linda Layne, „*Your Child Deserves a Name*”: *Possessive Individualism and the Politics of Memory in Pregnancy Loss*, în *idem*, p. 41: „Interest in the meaning of given names is a common aspect of popular American consumer culture. A range of goods such as wall plaques, mugs, and decorative plastic thermal glasses are proffered for sale, which describe the meaning and qualities associated with a person’s name. The meanings of personal names (along with origin, and «famous namesakes») are also a standard feature of the plethora of inexpensive, mass-marketed, baby name books published and sold in the United States. Many people now consult one or more name books when choosing the name for their child”.

¹⁰ Vezi C.S. Peirce, *The Essential Peirce*, vol. 2, Bloomington and Indianapolis: Indiana University Press, 1998, p. 307: „[a proper name is a conventional index] which denotes a single individual well known to exist by the utterer and interpreter”.

Analizând opțiunile din actul de traducere, se poate constata că traducătorul s-a aflat în una din următoarele ipostaze: fie a) a priceput sensul etimologic al numelui dinamic în textul-sursă și l-a tradus urmărind echivalența semantică dintre antroponimul original și numele propriu nou obținut în limba-țintă, fie b) a fost conștient de conținutul semantic al numelui inițial dar, dintr-un motiv oarecare, l-a ignorat, optînd pentru un semn lingvistic ce are un sens etimologic diferit, fie c) nu a înțeles și a tradus impropriu, generînd în versiunea tradusă un nume în care nu se regăsește sensul original.

În ultimele două cazuri, noul indice este echivalent cu indicele inițial numai în privința a ceea ce denotă, prin convenție, nu și în privința conotațiilor acestora. Lucrul acesta este de mică importanță în cazul antroponimelor biblice pe care le-am numit pasive, însă, cînd obiectul traducerii este un nume propriu *dinamic*, traducerea efectuată în ipostazele b) și c) este incongruentă (în grad mai mic sau mai mare) cu mesajul textului.

În textul biblic tradus, unele dintre cele mai interesante cazuri de „recreare” a unor nume proprii în limba-țintă le reprezintă numele fiicelor lui Iov, menționate în *Iov* 42: 14.

Iov își pierduse familia, averea și prietenii, dar rămăsese statornic în credință. Se spune că Dumnezeu i-a răsplătit din plin credința, iar printre binecuvîntările de care i-a făcut parte în ultimii ani ai vieții s-au numărat și zece copii, cîți avusese înainte de încercarea la care îl supusese diavolul, cu îngăduința lui Dumnezeu. Ca și mai înainte, copiii erau șapte fii¹¹ și trei fiice.

Numele primilor zece copii ai lui Iov nu sînt cunoscute, nici numele băieților de mai tîrziu. Sînt menționate însă numele ultimelor fete. Această asimetrie a detaliilor narațiunii, precum și precizarea că „tatăl lor le făcu părtașe la moștenire, lîngă frații lor”¹² (*Iov* 42: 15) – într-o societate în care, fără a neglija fiicele dintr-o familie, privilegia, totuși, din punct de vedere juridic, fiii¹³ – susțin ideea că numele date fetelor nu sînt simple nume pasive și că alegerea lor nu s-a făcut numai după criteriul estetic, eufonic. În textul original, numele fetelor sînt: [y•mî•māh], [qə•șî•‘ō•wt] și [qeren hap•pūk].

¹¹ Cf. Cyrus Adler et al. (Editorial Board), *Jewish Encyclopedia, 1901-1906*, la <http://www.jewishencyclopedia.com/>, s.v. **Job**: „Finally, God restored Job to his former state, giving him twice as much as he had before, even *fourteen sons* (s.n., A.C.). The daughters, however, born to him after his restoration were only three in number”.

¹² Pentru aceste detalii avem în vedere textul canonic, așa cum apare în *Septuaginta* (vezi *Septuaginta* 4/II, p. 21) și în *Vulgata* (vezi *idem*, p. 22). Cf. scrierea apocrifă *Testamentul lui Iov*, în *Trei apocrife ale Vechiului Testament: Iosif și Aseneth, Testamentul lui Iov, Testamentul lui Avraam*, Iași, Polirom, 2000.

¹³ În cazuri speciale, cînd într-o familie nu există urmași de sex bărbătesc, moștenirea revine fiicelor; vezi *Numeri* 27: 1-11, în mod special 27: 7: „Drept au grăit fetele lui Salfaad; dăruiește-le și lor moștenire între frații tatălui lor și trece-le lor moșia tatălui lor.”

Sensurile etimologice ale celor trei antroponime nu sînt mereu clare, dar soluțiile diferite propuse de ebraiști rămîn, în fiecare caz, într-o sferă în care se pot vedea unele conexiuni (metaforice sau metonimice) dintre acestea. Numele primei fete pare să însemne „porumbiță”, dar dicționarele îl raportează și la ebr. [yowm] „lumină, zi”¹⁴. Numele celei de-a doua are înțelesul de „scorțișoară; parfum cu această aromă”¹⁵. Numele ultimei fete poate fi redat, literal, prin „corn de/cu antimoniu” (< [qeren] „corn” și [hap-pūk] „antimoniu, stibiu”¹⁶), „cutie pentru farduri”¹⁷. Nu dorim să sugerăm că antroponimele discutate aici reprezintă neologisme onomastice, creații originale ale lui Iov. Deși în *Vechiul Testament* ele sînt apariții unice, modelul după care au fost constituite se vede în mai multe locuri: domenii-sursă ca cele pentru numele de mai sus se recunosc în *Hadasa* (< ebr. [hā-das-sāh]) „mirt”¹⁸ (vezi *Estera* 2: 7), *Elon* (< ebr. [’ê-lōn]) „terebint, *Pistacia terebintus* L.”¹⁹ (vezi *Judecătorii* 12: 11), *Debora* (< ebr. [dā-bō-rāh]) „albină”²⁰ (vezi *Gen.* 35: 8, *Judecătorii* 4: 4) etc. Este, de altfel, mai puțin important dacă Iov a creat numele celor trei fiice ale sale din substantive comune ori le-a preluat din tradiția evreiască. Ceea ce urmărim este să înțelegem, din lectura contextualizată, dacă există vreun temei pentru care fetele au primit *aceste nume*, și nu altele, dată fiind relația dintre înțelesul pe care îl au termenii-sursă și înțelesul asociat termenilor-antroponime prin evocare²¹.

Singur și bolnav, Iov îi pune lui Dumnezeu întrebarea din cap. 10: 2: „Voi spune către Domnul: Nu mă osîndi; lămurește-mă, să știu *pentru ce te cerți cu mine*” (s.n., A.C., vezi și 13: 2: „De ce ascunzi fața ta și mă iei drept un dușman al tău?”). Pînă la sfîrșitul textului, Iov nu primește nici răspunsul metafizic – răspuns care ar fi anulat foarte devreme în istorie frămîntările omenirii legate de semnificația suferinței inocenților (Iov își declară și i se recunoaște, de către Dumnezeu, neprihănirea), dar nici răspunsul concret, simplu, în strînsă legătură cu intriga cărții – răspuns pe care Iov nu știe să îl aștepte și care ar fi deconspirat provocarea pe care Dumnezeu o acceptase din partea lui Satan (vezi 1: 8-12 și 2: 3-6).

În schimb, de-a lungul capitolelor 38: 2-41, 39: 1-30, 40: 2 și 7-24 și 41: 1-34, Dumnezeu formulează un amplu răspuns indirect, presărat cu întrebări retorice, care

¹⁴ STRONG, s.v. 3224.

¹⁵ J. Swanson, *Dictionary of Biblical Languages with Semantic Domains: Hebrew (Old Testament)* (electronic ed.). Oak Harbor: Logos Research Systems, Inc., 1997, s.v. 7904.

¹⁶ STRONG, s.v. 7163; vezi și s.v. 7161 și s.v. 6320.

¹⁷ Antimoniul era una dintre substanțele folosite în cosmetică. Vezi Francis Brown, *The Brown-Driver-Briggs Hebrew and English Lexicon. With an appendix containing the Biblical Aramaic*, Oxford: Clarendon Press, 1907, s.v. 8743.

¹⁸ STRONG, s.v. 1919.

¹⁹ STRONG, s.v. 356.

²⁰ STRONG, s.v. 1683.

²¹ Vezi Dirk Geeraerts, *Words and Other Wonders. Papers on Lexical and Semantic Topics*, Berlin/New York, Mouton de Guyter, 2006, p. 272 și urm.

vizează **dreptul** muritorului Iov, a cărui înțelepciune și putere nu pot fi decât limitate, de a cere o justificare de la *eternul*, *atopștiutorul* și *atopputernicul Dumnezeu* pentru faptele Sale²²: „Unde erai tu, când am întemeiat pământul?” (38: 4), „Poți tu să legi cataramele Pleiadelor sau să deznozi lanțurile Orionului?” (38: 31), „Este brațul tău ca brațul lui Dumnezeu? Și glasul tău e, oare, tunet, precum este glasul lui?” (40: 9) etc. Mesajul discursului divin nu este o noutate pentru Iov, în măsura în care acesta privește omul în general²³. Răspunsul este însă adresat unui Iov care, declarând, în cap. 9: 2-3: „... cum ar putea un om să fie drept înaintea lui Dumnezeu; dacă ar fi să se certe cu el, din o mie de lucruri n-ar putea să-i răspundă nici la unul singur”, îi cere, totuși, socoteală Acestuia, cu îndrăzneala dată de suferință. Așadar, revelația propriu-zisă pe care o are Iov – și care îl determină să renunțe la încercarea de a pătrunde rațiunea Domnului (vezi cap. 40: 4-5 și 42: 2-6) – privește statutul *lui însuși* în fața lui Dumnezeu: „Cu adevărat, am vorbit fără să înțeleg despre lucruri prea minunate pentru mine – și nu știam” (s.n., A.C., 42: 3).

Neavînd acces la rațiunea lui Dumnezeu, lui Iov, ca oricărui muritor, îi rămîn *datul* Divinității și *mulțumirea* cu acesta. Numele fetelor însă oferă o cheie de interpretare a istoriei lui Iov dincolo de morala preabine cunoscută.

Din punct de vedere semasiologic, numele ultimelor trei fiice ale lui Iov evocă, fiecare în parte, unul sau mai multe sensuri ce se subsumează conceptului de *frumusețe*: [yə·mî·māh] → „lumină”, „gingășie”; [qə·șî·‘ō·wt] → „mireasmă”; [qeren hap·pūk] → „înfățișare desăvîrșită”. Alegerea lor este, de fapt, ilustrarea unei modalități de transcendere a condiției fatalise a omului: *capacitatea de a recunoaște și de a se lăsa fascinat de frumusețe*²⁴. Este o idee recurentă în scrierile elaborate în același context cultural precum cartea *Iov*²⁵; dar, dacă în alte locuri ea este fondată pe observarea din afară a faptelor, în cazul discutat aici ea este consecința unei experiențe personale: „Din spusele unora și altora auzisem despre tine, dar acum ochiul meu te-a văzut.” (s.n., A.C., *Iov* 42:5). Dramatismul experienței lui Iov justifică marcarea a ceea ce a rezultat din ea, ca filozofie a existenței umane, prin numele date celor trei fete născute după restaurarea vieții sale – nume dinamice, esențiale în transmiterea unui posibil²⁶ mesaj al textului care le cuprinde.

²²Vezi și *ibidem*, p. 331-333.

²³ Răspunsul Domnului include mai multe lucruri afirmate anterior în dialogurile dintre Iov și cei trei prieteni ai săi; vezi și *ibidem*, p. 322.

²⁴ Cf. bogatul imaginar al frumuseții din *Vechiul Testament*; pentru o succintă prezentare, vezi L. Ryken et al., *op. cit.*, s.v. *Beauty*.

²⁵ Vezi *Ecclesiastul* 5: 17: „Cu adevărat iată ceea ce am văzut că este bine și frumos: să mănînce și să bea și să trăiască omul bine din tot lucrul cu care se trudește sub soare în vremea vieții dăruite lui de Dumnezeu, căci aceasta este partea lui”.

²⁶ Cf. Dirk Geeraerts, *op. cit.*, p. 323: „the impossibility of arriving at an ultimate meaning is the meaning of the text” (i.e. *Iov*); și p. 339.

*

În *Septuaginta*, fetele neprihănitului evreu se numesc: Ἡμέραν, Κασίαν și Ἀμαλθείας κέρας (vezi LXT, *Iov* 42: 14), iar în *Vulgata*: *Diem*, *Cassia* și *Cornu stibii* (vezi VUL, *loc. cit.*).

Primele două antroponime reprezintă, în ambele texte, echivalarea apelativului ebraic prin câte un termen grecesc, respectiv latin: Ἡμέραν (< gr. ἡμέρα, ας, ἡ „day, daytime, sunlight”) / *Diem* (< lat. *dīēs*, *ēi*); Κασίαν (< gr. κασία, -ίη, ἡ „cassia, an Arabian spice like cinnamon”) / *Cassia* (< lat. *cāsīa*, *a* / *cassia*). Soluția traducătorilor are avantajul că păstrează (uneori doar parțial) sensul etimologic al numelui din textul-sursă; pe de altă parte însă, și în greacă, și în latină, aclimatizarea personajelor, prin nume, la noul spațiu lingvistic și cultural perturbă omogenitatea textului.

În privința numelui fetei mezine, *Septuaginta* și *Vulgata* prezintă modele de traducere diferite.

Autorul versiunii grecești a *Cărții lui Iov* (probabil un evreu din mediul ptolemaic al Alexandriei, din jurul anului 100 î.H.²⁷) păstrează din structura de tradus doar primul element: ebr. [qeren] – gr. κέρας, ατος, τό „horn” [rom. „corn”]. Al doilea element din antroponim apare în textul grecesc ca Ἀμαλθεία, -εῖν sau -ῖν, ἡ – numele caprei ori al nimfei care, în mitologia greacă, l-a alăptat pe Zeus. Ni se pare neverosimil ca autorul acestei traduceri (care a dus la apariția unui element... bizar în contextul cultural și religios prezentat în *Iov*) să nu fi cunoscut suficient limba ebraică și deci să nu fi înțeles sensul denotativ al termenului [hap·pūk]! Modalitatea de redare a numelui fetei poate să fie interpretată ca o concesie făcută civilizației grecești²⁸, dar în sensul că reprezintă o încercare de redare a conținutului superlativ recognoscibil în cultura-sursă, printr-o sintagmă cu un conținut superlativ recognoscibil în cultura-țintă, avînd ca punct de sprijin elementul comun *corn*. Avem în vedere construcția κέρας Ἀμαλθείας, „cornul abundenței”²⁹, atestată la autori precum Anacreon și Phocylides (sec. VI î.H.), Aristofan (sec. V/IV î.H.), Lucian din Samosata (sec. II d.H.) etc.³⁰. În termenii lui

²⁷ *Septuaginta* 4/II, p. 21; vezi și Marie-Françoise Baslez, *Biblie și istorie. Iudaism. Elenism. Creștinism*, București, Artemis, 2007, p. 24.

²⁸ *Septuaginta* 4/II, p. 21; vezi aici și observația cu privire la opțiunea traducătorului pentru termenul grecesc *Hades*, ca echivalent al ebr. [sh'ol].

²⁹ Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, *Dicționar de simboluri*, I, București, Artemis, 1994, p. 369: „Se zice că Iupiter (Zeus), jucîndu-se, a rupt cornul caprei care îl alăpta și l-a oferit doicii sale Amaltheea, făgăduindu-i că pe viitor cornul se va umple cu toate fructele pe care le va dori. Cornul abundenței simbolizează belșugul gratuit al darurilor divine”.

³⁰ LIDDELL-SCOTT, s.v. Ἀμαλθεία, și BAILLY, s.v. Ἀμαλθεία. Vezi, de pildă: Ὅστις ἕσω πυροῦς καταλαμβάνει οὐκ ἀγοράζων, / κείνου . Ἀμαλθείας ἅ γυνά ἐστι κέρας. [Pour l'homme qui, chez lui, trouve son blé sans l'acheter, la femme est une « corne d'Amalthee »!], în *Anthologie grecque*. Première partie, *Anthologie palatine*. Tome X (Livre

Eugen Nida, ne aflăm în fața unui caz de traducere prin echivalență dinamică (sau funcțională), proces prin care „the receptors of a translation should comprehend the translated text to such an extent that they can understand how the original receptors must have understood the original text”³¹.

Ieronim, în schimb, traducînd direct din limba ebraică, recompune în latină numele fetei prin traducerea literală a celor doi termeni ce alcătuiesc antroponimul ebraic: *Cornu stibii* < lat. *cornu*, *cornūs* + G sg. al lui *stībŭm*, *ŭ* „antimoine; cosmétique noir tiré de l’antimoine, pour teindre les sourcils, les ciles”³².

*

Opțiunea traducătorilor antici se oglindește în versiunile românești vechi ale textului biblic, dar într-un mod departe de a fi monoton.

Numele primei fete apare ca traducere a gr. ῥημέρων: *Zio* (B 1688 și B 1795) sau a lat. *Diem*: *Zio* (B 1760), în versiunile care au la bază *Septuaginta*, respectiv *Vulgata*.

În schimb, în privința numelui celei de-a doua fiice a lui Iov, aspectul pe care acesta îl ia în limba română, în versiunile biblice la care ne referim, pare să fie rezultatul unor procese distincte. Astfel, în cele realizate după originalul grecesc (B 1688 și B 1795), *Casia* (gr. Κασία) reprezintă soluția apărută la capătul unui demers cognitiv identic cu cel implicat într-o traducere: înțelegerea sensului etimologic al numelui și găsierea în limba-țintă a unui termen cu aceeași denotație. În limba română, acesta este substantivul comun *casia* [s.f. „Cannelle – (Neologism împrumutat de primii traducători ai Psaltirei)” (DLR, s.v.), < vsl. *kasia*, gr. Κασία (DLR, s.v.) / Κασία (TDRG₂, s.v.)], utilizat, de altfel, cu acest statut morfologic în mai multe locuri în *Vechiul Testament*, atât în B 1688³³, cât și în B 1795³⁴.

Pe de altă parte, forma *Cassia* din B 1760 este rezultatul unui report³⁵ al lat. *Cassia*, deși substantivul comun corespondent *casie* era cunoscut³⁶ și folosit în *Ps.* 44: 9: „Smirnă și stactii și *casia* (s.n., A.C.) din vejmintele Tale”³⁷.

XI). Texte établi et traduit par Robert Aubreton, Paris, Société d’Édition « Les Belles Lettres », 1972, p. 73; și nota 4, p. 229.

³¹ Jan de Waard, Eugene A. Nida, *From One Language to Another. Functional Equivalence in Bible Translating*, Nashville, Thomas Nelson Publishers, [1986], p. 36.

³² GAFFIOT, s.v. *stībŭm*, *ŭ*.

³³ De pildă, în *Psaltirea* 44: 10: „Zmirnă și stactii și *casie* (s.n., A.C.), de la hainele tale, den turnuri de pil, dentru carele te-au bucurat featele împăraților întru cinstea ta”; vezi și *Iezechil* 27: 17.

³⁴ În *Iezechil* 27: 17: „Iuda și fiii lui Israil, aceștia sânt negușitorii tăi, carii vindea grâu și miruri și *casie* (s.n., A.C.), și miare de frunte și untdelemn și rășină au adus la târgul tău”.

³⁵ Vezi Michel Ballard, *op. cit.*, p. 30 ș.u.

³⁶ Termenul latinesc face obiectul unei intrări la Teodor Corbea, *Dictiones latinae cum valachica interpretatione*. Ediție de Alin Mihai Gherman, Cluj, 2001, p. 483: *casia* g.f. „coajă de lemn strein în chipul ținamonului”.

A treia fiică este identificată în B 1688 și B 1795 printr-o construcție binară, în care primul element reprezintă traducerea gr. κέρας: *Cornul*, iar al doilea, un împrumut de nume propriu, cu formă asimilată limbii române: *Amalthiei*, respectiv *Amaltiei* (gr. Ἀμαλθείας). Rămîne neclar (în lipsa identificării altor ocurențe ale construcției, ca nume comun, în contexte lămuritoare, la cărturarii în cauză) dacă Nicolae Milescu, traducătorul *Vechiului Testament* cuprins în B 1688, și, mai tîrziu, Samuil Micu, autorul traducerii din 1795 a textului sacru, au recunoscut ei înșiși conținutul sintagmei grecești κέρας Ἀμαλθείας sau nu. În oricare dintre situații s-ar fi găsit în momentul demersului lor cei doi cărturari, opțiunea *Cornul Amalt(h)iei* reprezintă, din punct de vedere lingvistic, prima apariție a unei construcții avînd sensul de „corn al abundenței” în limba română, înainte de cornul îmbelșugării (at. la Iancu Văcărescu, în *Colecție din poeziile d-lui marelui logofăt I. Văcărescu*, 1848: „Cornu'mbilșugării adune îndată!”, apud DLR, s.v.), *cornucopie* și *cornul îndestulării* (at. la T. Stamatî, *Disionărașu românescu de cuvinte tehnice și altele greu de înțeleșu*, Iași, 1851, p. 152).

Pe de altă parte, este pertinentă presupunerea că niciunul dintre cei doi cărturari din epoca veche nu a identificat în Ἀμαλθεία personajul mitologic a cărui integritate corporală fusese afectată de capriciile zeului suprem al unui popor politeist. Demersul lor de traducere a fost aplicat unei construcții considerate fixe în limba greacă (căreia i s-a recunoscut ori nu conținutul semantic idiomatic), avînd funcție de nume propriu în textul dat.

În sîrșit, în B 1760, a treia fiică este numită *Cornul Fluierului* – o soluție care trădează o greșeală de lecțiune a textului-sursă latinesc. Traducătorul a confundat termenul *tībium*, îi cu *tībīa*, æ „os antérieur de la jambe; flūt”³⁸, percepînd în text existența unei construcții **cornu tibiae*, pe care a tradus-o ca atare. Nu este singura greșeală a echipei coordonate de Petru Pavel Aron, după cum a evidențiat Niculina Iacob, în studiul lingvistic asupra *Bibliei de la Blaj*³⁹. În lista de traduceri improprii discutate de lingvista suceveană, confuzia semnalată de noi nu este amintită.

Traducerile moderne ale *Bibliei* în română (ca și în alte limbi) nu oferă vreo surpriză în privința redării numelor celor trei fiice ale lui Iov. Acestea reprezintă un transfer al antroponimelor ebraice în limba-țînă, cu unele variații în privința adaptării lor formale:

„Celei dintâiu i-au pus numele *Iemima*, celei de a doua *Keșia*, și celei de a treia *Keren-Hapuc*.” (B 1936);

„Și a numit-o pe cea dintâi *Iemima*, și pe a doua a numit-o *Cheșia*, și pe a treia a numit-o *Cheren-Hapuc*.” (B 1938);

³⁷ Cf. „murra et gutta et cassia a vestimentis tuis” (VUL, *Ps.* 44: 9). Vezi și B 1760, *Cartea Ieșirii* 30: 24, cf. VUL, *Ex.* 30: 24.

³⁸ GAFFIOT, s.v.

³⁹ Vezi Niculina Iacob, *Limba și stilul Vulgatei de la Blaj 1760-1761*, în *Biblia Vulgata. Blaj 1760-1761*, vol. V, p. 906-908.

„Celei dintâi i-a pus numele *Iemima*, celei de-a doua, *Cheția* și celei de-a treia, *Cheren-Hapuc*.” (B 1997);

„Celei dintâi i-a pus numele *Iemima*, celei de a doua, *Cheția*, iar celei de a treia, *Cheren-Hapuc*.” (Anania 2001);

„Și a pus primei, numele *Iemima*; și celei de a doua, numele *Cheția*; și celei de a treia, numele *Cherenhapuc*.” (FIDELA); etc.

În aceste cazuri, soluțiile traducătorilor în privința redării numelor proprii dintr-o limbă în alta respectă ori coincid cu principiul potrivit căruia „the etymological sense of proper names is of no value at all; again, the names pass from one language to another without being translated”⁴⁰.

*

La fel ca în privința altor antroponime biblice, sensurile lexicale ale numelor ebraice [*yə·mî·māh*], [*qə·șî·ō·wt*] și [*qeren hap·pūk*] au avut un rol însemnat în alegerea acestora ca designatori ai preafrumoaselor fiice ale lui Iov. Traducerea numelor în greacă și latină, în etape timpurii ale popularizării scrierilor semitice, are drept rezultat reactualizarea sensului etimologic și a conotațiilor celor trei nume și, prin urmare, păstrează posibilitatea ca receptorul să conecteze la un nivel mai profund v. 14 și 15 din *Iov* 42 (cf. B 1997, *loc. cit.*: „¹⁴Celei dintâi i-a pus numele *Iemima*, celei de-a doua, *Cheția* și celei de-a treia, *Cheren-Hapuc*. ¹⁵Iar în toată țara nu se găseau *femei atât de frumoase* ca fetele lui Iov”, s.n., A.C.). Maniera modernă de a trata antroponimele biblice în traducerea textului sacru nu mai ține cont de originea lor lexicală, dar are avantajul de a nu perturba omogenitatea culturală a scrierii.

Transpunând textul sacru în limba română, cărturarii epocii vechi au tradus antroponimele fiicelor lui Iov respectând sensul etimologic pe care l-au identificat (ori au crezut că îl identifică) în varianta numelui din textul-sursă, greacă sau latină.

Izvoare

Anania 2001 = *Biblia sau Sfânta Scriptura*, Ediție Jubiliară a Sfântului Sinod (...), redactată și adnotată de Bartolomeu Valeriu Anania, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 2001.

B 1688 = *Biblia 1688*, I-II. Text stabilit și îngrijire editorială de Vasile Arvinte și Ioan Caproșu, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2001, 2002.

B 1760 = *Biblia Vulgata, Blaj, 1760-1761*, Cuvânt înainte de Eugen Simion, București, Editura Academiei Române, 2005.

B 1795 = *Biblia de la Blaj, 1795*, Ediție jubiliară, cu binecuvântarea Î.P.S. Lucian Mureșan mitropolitul Bisericii Române Unite, Roma, 2000.

B 1936 = *Sfânta Scriptură* tradusă după textul grecesc al *Septuagintei* confruntat cu cel ebraic, din îndemnul și purtarea de grijă a Înalt Prea Sfințitului Dr. Miron Cristea, cu aprobarea Sfântului Sinod, București, Tipografia Cărților Bisericești.

⁴⁰ Michel Bréal, *Semantics. Studies in the Science of Meaning* (Translated by Henry Cust), New York, 1900, p. 176.

B 1938 = **Biblia adică Dumnezeiasca Scriptură**, tradusă după textele originale ebraice și grecești de Vasile Radu și Gala Galaction, București, 1938.

B 1997 = **Biblia sau Sfânta Scriptură**, tipărită sub îndrumarea și purtarea de grijă a Prea Fericitului Părinte Iustinian, cu aprobarea Sfântului Sinod, București, Institutul Biblic și de Misiune Ortodoxă al Bisericii Ortodoxe Române, 1997.

FIDELA = *Biblia*, Cluj-Napoca, Editura Fidela, 2011.

LXT = *Septuaginta* (Old Greek Jewish Scriptures). Edited by Alfred Rahlfs.

VUL = *Biblia Sacra Iuxta Vulgatam Versionem* (Vulgate Latin Bible). Edited by R. Weber, B. Fischer, J. Gribomont, H.F.D. Sparks, and W. Thiele [at Beuron and Tuebingen].

Bibliografie

Adler, Cyrus et al. (Editorial Board), *Jewish Encyclopedia, 1901-1906*, la <http://www.jewishencyclopedia.com/>.

Anthologie grecque. Première partie, *Anthologie palatine*. Tome X (Livre XI). Texte établi et traduit par Robert Aubreton, Paris, Société d'Édition « Les Belles Lettres », 1972.

BAILLY = A. Bailly, *Dictionnaire Grecque-Français*, Hachette, [s.a.]. Ballard, Michel, Numele proprii în traducere. Coordonare traducere: Georgiana Lungu-Badea, Timișoara, EUV, 2011.

Baslez, Marie-Françoise, *Biblie și istorie. Iudaism. Elenism. Creștinism*, București, Artemis, 2007.

Bréal, Michel, *Semantics. Studies in the Science of Meaning* (Translated by Henry Cust), New York, 1900.

Brown, Francis, *The Brown-Driver-Briggs Hebrew and English Lexicon. With an appendix containing the Biblical Aramaic*, Oxford: Clarendon Press, 1907.

Chevalier, Jean și Gheerbrant Alain, *Dicționar de simboluri*, I, București, Artemis, 1994.

Corbea, Teodor, *Dictiones latinae cum valachica interpretatione*. Ediție de Alin Mihai Gherman, Cluj, 2001.

de Waard, Jan; Nida, Eugene A., *From One Language to Another. Functional Equivalence in Bible Translating*, Nashville, Thomas Nelson Publishers, [1986].

DLR = *Dicționarul limbii române*, Tomul I, Partea II, C, București, 1940.

GAFFIOT = F. Gaffiot, *Dictionnaire latin-français*, Paris, Hachette [s.a.].

Gafton, Alexandru, *Numele în Biblie*, în AUI, seria III. Lingvistică, t. LI (2005), p. 165-179.

Geeraerts, Dirk, *Words and Other Wonders. Papers on Lexical and Semantic Topics*, Berlin/New York, Mouton de Guyter, 2006.

Humphrey, Caroline, *On Being Named and Not Named: Authority, Persons, and Their Names in Mongolia*, în *The Anthropology of Names and Naming*. Edited by Gabriele vom Bruck, Barbara Bodenhorn, Cambridge University Press, 2006, p. 158-176.

Iacob, Niculina, *Limba și stilul Vulgatei de la Blaj 1760-1761*, în B 1760, vol. V, p. 789-909.

Layne, Linda, *“Your Child Deserves a Name”: Possessive Individualism and the Politics of Memory in Pregnancy Loss*, în *The Anthropology of Names and Naming*. Edited by Gabriele vom Bruck, Barbara Bodenhorn, Cambridge University Press, 2006, p. 31-50.

LIDDELL-SCOTT = Henry George Liddell, Robert Scott, *A Greek-English Lexicon*, Compiled by... A New Edition Revised and Augmented throughout by Sir Henry Stuart Jones, Oxford, [s.a.].

Peirce, C.S., *The Essential Peirce*, vol. 2, Bloomington and Indianapolis: Indiana University Press, 1998.

Rosen, Moses, *Eseuri biblice*, București, Hasefer, 1992.

Ryken, L. et al., *Dictionary of Biblical Imagery* (electronic ed.), Downers Grove, IL: InterVarsity Press.

Septuaginta 4/II = *Septuaginta. Iov, Înțelepciunea lui Solomon, Înțelepciunea lui Sirah, Psalmii lui Solomon*. Volum coordonat de: Cristian Bădiliță, Francisca Băltăceanu, Monica Broșteanu, [s.l.], Polirom, 2006.

Stamati, T., *Disionărașu românesc de cuvinte tehnice și altele greu de înțeles*, Iași, 1851.

STRONG = *Strong's Concordance*, la <http://concordances.org/hebrew/1126.htm>

Swanson, J., *Dictionary of Biblical Languages with Semantic Domains: Hebrew (Old Testament)* (electronic ed.). Oak Harbor: Logos Research Systems, Inc., 1997.

TDRG₂ = Tiktin, H., *Rumänisch-Deutsches Wörterbuch*, ed. a II-a, überarbeitete und ergänzte Auflage von Paul Miron, Band I-III, Wiesbaden, Otto Harrassowitz, 1986, 1988, 1989.

Testamentul lui Iov, în Trei apocrife ale Vechiului Testament: Iosif și Aseneth, Testamentul lui Iov, Testamentul lui Avraam, Iași, Polirom, 2000.

THAYER = *A Greek-English Lexicon of the New Testament Being Grimm's Wilke's Clavis Novi Testamenti*, Translated, Revised and Enlarged by Joseph Henry Thayer, D.D., 1889.

Trask, R.L., *Language and Linguistics. The Key Concepts*, Routledge, 2007.